

UMthetho Wokugqugquzela Ukufinyelelwa Kolwazi

UMthetho 2 wezi - 2000

Imanuwali ngokuham bisana
nesiGaba 14 soMkhandlu
Wokucwaninga Ngezesayensi
Kubantu (HSRC), 2020

science & innovation

Department:
Science and Innovation
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Lenaane la Diteng

Ditlhaloso / Go tlhalosiwa ga Mareo	1
1. Matseno le boikaelelo jwa mmanuale	3
2. Dintlha tsa HSRC	3
2.1 Boikarabelo jwa HSRC	3
2.2 Ditiro le mekgele ya HSRC	3
2.3. Ka fa HSRC e rulagantsweng ka gone	4
3. Dintlha-kgokagano	6
4. Tsela ya go dirisa PAIA - kaelo ya Karolo 10	7
5. Dithulaganyo le mekgwa-tsamaiso ya go kopa tshedimosetso kgotsa direkoto	7
6. Ditlhophpha tsa direkoto tse di ka kopiwang go ya ka PAIA	8
7. Direkoto tse di kgonang go bonwa kwantle ga tikatiko ke badiri ba HSRC fela kgotsa ke setšhaba ka kakaretso le ke badiri	10
8. Ditharabololo tse di leng teng fa ditaelo tsa PAIA di sa latelwe ke HSRC	10
9. Go kgora go bona mmanuale	10
10. Thulaganyo ya PAIA ya tšhate e e bontshang dikgato tse di farologaneng mo HSRC	11
11. Mametlelelo	12
Mametlelelo 1: FOROMO A: foromo ya kopo ya go newa rekoto ya setlamo sa puso	13
Mametlelelo 2: Thulaganyo ya Tuediso ya PAIA ya HSRC	18

Ditlhaloso / Go tlhalosiwa ga Mareo

"**Tuediso ya go di newa**" e raya tuediso e e duelelwang boikaelelo jwa go tlhagisa gape direkoto le go di batla le go di baakanya, le nako e e tlhokegang mo godimo ga diura tse di beilweng ya go batla direkoto tseo le go di baakanya gore di ntshitswe;

"**Kopo**" e raya go dira kopo kwa kgotlatshekelong go ya ka karolo 78.

"**Kgotlatshekelo**" e raya –

(a) Kgotsa kgotlatshekelo ya Molaotheo e e dirang go ya ka karolo 167 (6)(a) ya Molaotheo wa Repaboliki ya Aforika Borwa, 1996; kgotsa

(b) (i) Kgotsa kgotlatshekelo e e Kwa Godimo kgotsa kgotlatshekelo e nngwe ya boemo jo bo tshwanang; kgotsa
(ii) Kgotsa kgotlatshekelo ya Mmagiseterata, ya kakaretso kgotsa ya go dira ditshwetso di le mmalwa tse di kgethegileng go ya ka PAIA, e e tlhomilweng ke Tona; ka go ntsha kitsiso mo Kaseteng le e e okamelwang ke mmagisetara kgotsa mmagiseterata yo mongwe yo o tlhomilweng go ya ka karolo 91a yo mo lefelong le le welang ka fa tlase ga bolaodi jwa gagwe –

(aa) go tserweng tshwetso ya motlhankedidi wa tshedimosetso kgotsa balaodi baba maleba ba setlamo sa puso kgotsa ya tlhogo ya setlamo sa poraefete;

(bb) setlamo sa puso kgotsa sa poraefete se se amegang se na le lefelo la sone la konokono la tsamaiso kgotsa kgwebo; kgotsa;

(cc) mokopi kgotsa motho wa boraro yo o amegang o neilwe lefelo la bonno la semolao kgotsa e leng moagi yo o tlwaelegileng fela;

"**Kaelo**" e raya buka e e tlhagisitsweng ke Khomišini ya Ditshwanelo tsa Batho go ya ka s10 ya Molao wa Thotloetsa ya go Newa Tshedimosetso, Wa bo 2 wa ka 2000, kgotsa wa go thusa motho ope fela yo o batlang go diragatsa tlhanelo epe ya gagwe go ya ka Molao;

„**Motlhankedidi wa Tshedimosetso**“ o kaya Motlhankedikhuduthamaga-mogolo, motlhankedidi yo o lekanang le ene ka maemo kgotsa motho yo o direlang mo maemong a a ntseng jalo.

"**Motlhankedidi**" wa setlamo sa puso kgotsa sa poraefete o raya –

(a) motho ope yo o thapilweng (wa leruri kgotsa wa nakwana le wa nako e e tletseng kgotsa wa nakwana) ke setlamo sa puso kgotsa sa poraefete, go ikaegile ka gore ke sefe, go akaretsa le tlhogo ya setlamo, mo maemong ao a yone; kgotsa

(b) leloko la setlamo sa puso kgotsa sa poraefete, mo maemong ao a gagwe;

"**Motho**" o raya motho yo o tlwaelegileng fela kgotsa mankge mo go tsa molao;

"**Kopo ya botho**" e raya mokopi yo o batlang go bona rekoto e e nang le tshedimosetso ya botho ka ga mokopi;

“Setlamo sa puso” se raya –

- (a) lefapha lepe fela la puso kgotsa tsamaiso ya puso ya bosetšhaba kgotsaya porofense ya puso kgotsa mmasepala wa selegae; kgotsa
- (b) modiri ope wa tiro ya tsamaiso ya puso kgotsa ya setheo fa –
  - (i) go diragatsa bolaodi kgotsa go dira maikarabelo go ya ka Moloatheo kgotsa moloatheo wa porofense; kgotsa
  - (ii) go diragatsa bolaodi jwa puo kgotsa tiro ya puso go ya ka molao ope fela o mongwe wa molao o o tlhomilweng ke kgotlatheomolao;

“Rekoto” ya, kgotsa malebana le, setlamo sa puso kgotsa sa poraefete, e raya tshedimosetso epe e e rekotilweng –

- (a) go sa kgathalasege gore e ka sebolego sefe kgotsa e rekotilwe mo go eng;
- (b) e e tshwerweng ke setlamo sa puso kgotsa sa poraefete kgotsa e e leng ka fa tlase ga taolo ya sone; le
- (c) le fa e ka tswa e ne e tlhamile ke setlamo seo sa puso kgotsa sa poraefete;

“Kopo ya go newa tshedimosetso” e e tswang go setlamo sa puso, e raya kopo ya go newa rekoto ya setlamo sa puso go ya karolo 11 ya PAIA;

“Mokopi” yo o kopang tshedimosetso mo setlamong sa puso, o raya –

- (i) motho ope fela (kwantle ga setlamo sa puso se se tlhalosiwang go serapa (a) kgotsa
  - (b) (i) ya tlhalosa ya “setlamo sa puso”, kgotsa motlhanked wa sone) yo o kopang go newa rekoto ya setlamo seo sa puso; kgotsa
- (ii) motho yo o dirang mo boemong jwa motho yo o umakilweng go serapa-potlana (i);

“Motho wa boraro” malebana le kopo ya go newa –

- (a) rekoto ya setlamo sa puso, o raya motho ope fela (go akaretsa le puso ya naga e sele, mokgatlho wa boditšhabatšhaba kgotsa lefapha la puso eo kgotsa la mokgatlho oo, mme ga se tsone tsotlhe) kwantle ga –
  - (i) mokopi yo go buiwang ka ene; le
  - (ii) setlamo sa puso kgotsa
- (b) rekoto ya setlamo sa poraefete, o raya motho ope fela (go akaretsa le setlamo sa puso, mme ga se sone fela) kwantle ga mokopa-tshedimosetso, mme ka boikaelelo jwa karolo 34 le 63 ya PAIA, “motho” mo dirapeng (a) le (b) o tshwanetse go tlhaloganngwa e le yo o lebisitseng go “motho wa tlhago”;

“Malatsi a tiro” a raya malatsi ape fela kwantle ga Bomatlhatso, Bosontaga kgotsa malatsi a boikhutso, jaaka go tlhalosiwa mo go karolo 1 ya Molao wa Malatsi a Boikhutso, wa ka 1994 (Molao, Wa bo 36 wa ka 1994).

1. Matseno le boikaelelo jwa mmanuale

Boikaelelo jwa Molao wa Thotloetso ya go Newa Tshedimosetso (Molao wa bo 2 wa ka 2000) (PAIA) ke, gareng ga tse dingwe, go naya batho tshwanelo ya molaetheo ya go newa tshedimosetso epe e e tshwerweng ke puso kgotsa ke motho ope fela yo mongwe koo tshedimosetso e e ntseng jalo e batlegang gore go diragadiwe tshwanelo epe kgotsa gore e sirelediwe.

Gape Molao o batlagore ditlamo tsa puso le tsa poraefete di kwale dimmanuale tse di tlamelang ka tshedimosetso ka mefuta le dithophpha tsa direkoto tse di tshwerweng ke setlamo se se ntseng sa puso kgotsa sa poraefete.

Tumalanong le Molao, boikaelelo jwa mmanuale wa HSRC PAIA ke go tlhalosa mekgwatsamaiso e e tshwanetseng go latelwa ya go newa tshedimosetso e e tshwerweng ke HSRC. Gape mmanuale o na le tshedimosetso ya kgokagano ya Motlhankedi wa Bobalamatlotlo (yo gape a bidiwang Motlhankedi wa Tshedimosetso) le Motlatsha-Motlhankedi wa Tshedimosetso yo o tlhophilweng kwa HSRC.

2. Dintlha tsa HSRC

2.1 Boikarabelo jwa HSRC

Human Sciences Research Council (HSRC) ke lengwe la makgotla a Aforika Borwa a patlisiso ya semolao. E tlhomilwe go ya ka Molao wa Lekgotla la Patlisiso la Disaense tsa Batho wa 1968 (Molao wa bo 23 wa ka 1968) mme wa boloka ka fa tlase ga Molao wa Human Sciences Research Council wa ka 2008 (Molao wa bo 17 wa ka 2008). HSRC e tsentswe mo lenaaneng jaaka sekejule 3 sa setlamo sa puso go ya ka ditaelo tsa Molao wa Botsamaisi jwa Madi a Puso (Molao wa bo 1 wa ka 1999) o o tlhabolotsweng.

2.2 Ditiro le mekgele ya HSRC

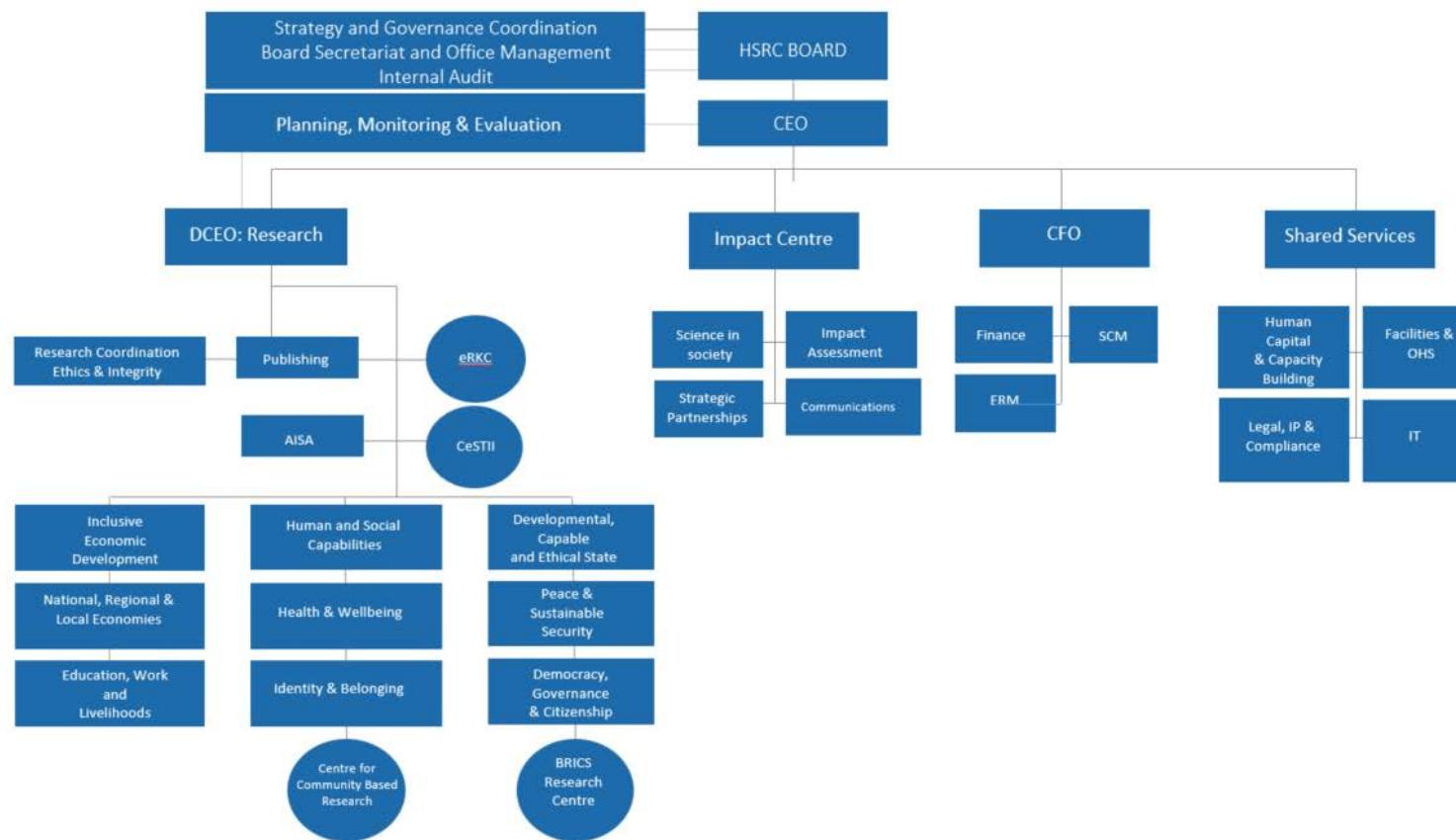
Tiro ya konokono ya Human Science Reseach Council(HSRC) ke go dira diporojeke tse dikgolo, tse di sa fapogeng pholisi, tsa saense tse di dirwang mo moagong tse di dirisiwang ke setlamo sa puso, mekgatlho e e seng ya puso le ditheo tsa dinaga di sele tsa tlhabololo. Seno se dirwa ka go dirisana mmogo le babatlisisi mo lefatsheng lotho, mme segolobogolo mo Aforika. HSRC e ema nokeng tlhabololo mo dinageng tsotlhe, mmogo le Mokgatlho wa Afrika Borwa wa Tlhabololo (Southern African Development Community [SADC]) le mo Aforika.

Jaaka lekgotla la bosetshaba la saense ya loago la Aforika Borwa, HSRC ke motswed i wa tshedimosetso go tswala phatlha e e leng teng fa gare ga patlisiso, pholisi le go tsaya kgato; mme seno se oketsa diphelelo tse di molemo tse patlisiso e nang le tsone. Seno se fitlhelelw ka go dirisana mmogo le maloko a maleba, a a akaretsang puso, mekgatlho e mengwe ya patlisiso, ditheo tsa dinaga di sele tse di farologaneng, diyunibesiti, mekgatlho e e seng ya puso, moetleetsei le mekgatlho ya tlhabololo.

Badiri ba HSRC ba batla ba tshwara 500 ka palo mme mo gare ga bone go na le babatlisisi ba seporofešenale le badiri ba kemonokeng ba setegeniki le ba tsamaiso ba ba leng mo diofising di le tlhano mo diporofenseng di le nne tsa rona go ralala Aforika Borwa.

2.3 Boikarabelo jwa HSRC

Lenaanethalo 1: Ka fa HSRC e rulagantsweng ka gone

2.3.1 DCEO: Research

1. Research Coordination, Ethics & Integrity
2. eResearch Knowledge Centre (eRKC)
3. Publishing
4. Africa Institute of South Africa (AISA)
5. Centre for Science, Technology and Innovation Indicators (CeSTII)
6. Inclusive Economic Development
  - National, Regional and Local Economies
  - Education, Work and Livelihoods
7. Human and Social Capabilities
  - Health & Wellbeing
  - Identity & Belonging
8. Developmental, Capable and Ethical State
  - Peace & Sustainable Security
  - Democracy, Governance & Citizenship

2.3.2 Impact Centre

- Impact Assessment
- Strategic Partnerships
- Communications

2.3.3 Shared Services

- Human Capital and Capacity Building
- Legal, IP and Compliance
- Facilities and OHS
- Information Technology

2.3.4 Chief Financial Officer (CFO)

- Finance
- Supply Chain Management
- Enterprise Risk Management

2.3.5 Dikantoro tsa Kgaolo le tsa Porofense

- Pretoria (Kantorokgolo)
- Cape Town
- Durban
- Sweetwaters

3. Dintlha-kgokagano [Karolo 14(1)(b)]

Maemo	Leina le aterese	Mogala	Imeile
Motlhankedi- Mogolo wa Tshedimosetso - HSRC	<p>Prof Crain Soudien – Mokhuduthamaga- Mogolo wa HSRC</p> <p>Aterese ya Mmila HSRC Building, 134 Pretorius Street, Pretoria, 0002</p> <p>Aterese ya Poso Private Bag X41, Pretoria, 0001</p>	27 (0)21 466 7904	csoudien@hsrc.ac.za
Motlatsa- Motlhankedi- Mogolo wa Tshedimosetso – HSRC	<p>Dr Lucia Lötter Mokaedi: Laeborari le Tsamaiso ya Tshedimosetso</p> <p>Aterese ya Mmila HSRC Building, 134 Pretorius Street, Pretoria, 0002</p> <p>Aterese ya Poso Private Bag X41, Pretoria, 0001</p>	27 (0) 12 302 2110	llotter@hsrc.ac.za

4. Tsela ya go dirisa PAIA - kaelo ya Karolo 10 - [Karolo 14 (1) (c)]

Khomisini ya Ditshwanelo tsa Batho ya Aforika Borwa (The South African Human Rights Commission [SAHRC]), go ya ka Karolo 10 ya Molao wa PAIA, e kwadiilwe kaelo ya go dirisa PAIA. Kaelo e ka bonwa kwa diofising tsa SAHRC mo atereseng e e latelang:

Khomisine ya Ditshwanelo tsa Batho ya Aforika Borwa: Yuniti ya PAIA
Lefapha la Patlisiso le Poloko ya Direkoto

Aterese ya Tiro: Braampark Forum 3
33 Hoofd Street, Braamfontein

Aterese ya Poso: Private Bag X2700
Houghton
2041

Mogala: +27 (0)11 877 3600

Website: <http://www.sahrc.org.za>

E-mail address: PAIA@sahrc.org

5. Dithulaganyo le mekgwa-tsamaiso ya go kopa tshedimosetso kgotsa direkoto – [Section 14 (1) (D)]

- 5.1 Mokopa-tshedimosetso o tshwanetse go dirisa foromo e e tshwanetseng go kopa go newa direkoto tsa HSRC (leba Mametlelelo A). Kopo e e ntseng jalo e tshwanetse ya romelwa go Motlhankedi wa Tshedimosetso yo o tshwanetseng kgotsa Motlatsa-Motlhankedi wa Tshedimosetso.
- 5.2 Mokopa-tshedimosetso o tshwanetse go tla ka dintlha di lekaneng (dintlha) mo foromong ya kopo go dira gore Motlhankedi wa Tshedimosetso kgotsa Motlatsi wa gagwe a kgone go bona direkoto tse di batlegang, mmogo le go itse gore mokopa-tshedimosetso ke mang.
- 5.3 Mokopa - tshedimosetso o tshwanetse go tlhalosa gore a rekoto e a e batlang o e batla ka puo epe e e feng.
- 5.4 Mokopa-tshedimosetso o tshwanetse go supa mokgwa o a batlang go bolelelwaa tshwetso ka one e e dirilweng ka kopo ya gagwe mme gape a tlhagise tshedimosetso e e tlhokegang.
- 5.5 Fa kopo e dirwa mo boemong jwa motho yo mongwe, mokopa -tshedimosetso o tshwanetse go ntsha bosupi jwa maemo a gagwe ka boene ao a dirang kopo eno a le mo go one ka tsela e e kgotsofatsang Motlatsa-Motlhankedi wa Tshedimosetso.

- 5.6** Motlhankedi wa Tshedimosetso kgotsa Motlatsa-Motlhankedi wa Tshedimosetso, o tla itsise mokopa-tshedimosetso ka lekwalo gore a duele tuediso e e kopilweng (fa e le teng), pele ga fa kopo eo e baakanngwa go ya pele.
- 5.7** Mokopa - tshedimosetso yo o neilweng rekoto e a e kopileng o tshwanetse go duela tuediso ya go tlhagisiwa boša ga dikhopi tse a di kopang le go batliwa ga tsone le go baakanngwa ga tsone kgotsa go tlanngwa ga mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe gore a newe khopi e a e kopileng ya diteng tse di tlantsweng tsa rekoto le go duelela nako e e tlhokegang mo godimo ga ya ka gale ya go dira dilo tseno tsotlhe go batla rekoto le go e baakanya le go upulola tshedimosetso ya yone.
- 5.8** Motlhankedi wa Tshedimosetso kgotsa Motlatsa-Motlhankedi wa Tshedimosetso wa o tla bolelela mokopa-tshedimosetso ka tshwetso ya gagwe mo malatsing a le 30. Nako e ka yone Motlhankedi wa Tshedimosetso kgotsa Motlatsa-Motlhankedi wa Tshedimosetso a tla bolelelang mokopa-tshedimosetso ka tshwetso ya gagwe e ka okediwa go ya ka fa go tlhokegang ka gone go naya motho wa boraro tšhono go tlhagisa ngongorego ya gagwe go Motlhankedi wa Tshedimosetso kgotsa go Motlatsa-Motlhankedi wa Tshedimosetso yo rekoto e e kopilweng mo go ene e amanang le rekoto ya motho yoo wa boraro.
- 5.9** Fa go ka direga gore HSRC e gane go naya mokopa-tshedimosetso direkoto tse a di kopileng, mokopa-tshedimosetso a ka nna a romela kopo ya gagwe kwa kgotlatshekelong ya nolao gore tshwetso ya HSRC e sekasekwe.
- 5.10** Fa kgotlatshekelo e laela HSRC go naya mokopa-tshedimosetso direkoto tse a di kopileng, mokopa-tshedimosetso o tshwanetse go duela tuediso e e tlhalosiwang go serapa 5.7.

6. Dithlopha tsa direkoto tse di ka kopiwang go ya ka PAIA [Karolo 14 (1) (d)]

Tshedimosetso ka Tiro le Ditumalano

- Ditokomane tse di amanang le pholisi, mekele le taolo ya HSRC.
- Dikaelo, maikano le ditaelo tsa Boto ya HSRC
- Ditumalano tsa rente, dithaetlele tsa matlo, dibonto le dibonto tse di nang le bosupi tse di amanang le thoto e e kgonang go sutisiwang le e e sa kgoneng go sutisiwa
- Dimemorantao tsa Tumalano

Ditšelete le Bobalamatlotlo

- Direkoto tsa akhaonto ya banka
- Dibuka tsa akhaonto le ditatamente tsa tšelete
- Pego ya ngwaga le ngwaga ya moruni
- Ditatamente tsa ditšelete tse go dirilweng tiro ya boruni mo gotsone
- Pego ya Ngwaga le Ngwaga (ke gore, dipampiri tsa maemo a ditšelete le setatamente sa lotseno lwa madi le ditshenyegelo tse di netefaditseng ke Moruni-Kakaretso)

- Tekanyetsokabo ya ngwaga le ngwaga le thulaganyo ya kgwebo

Lephata la Tsa Badiri

- Dipholisi le mekgwa-tsamaiso
- Tshedimosetso ya modiri, go akaretsa le direkoto tsa semolao tsa modiri
- Dikonteraka, maemo a tiro le direkoto tse dingwe
- Direkoto tsa sekema sa kalafi
- Direkoto tsa letlolo la phenšene

Tlhabololo ya Patlisiso le Kemonokeng

- Dipholisi le mekgwa-tsamaiso
- Ditshwetso tse di dirlweng mo dikopanong

Ditshwanelo tsa Tetlo-Khopi

- Ditshwanelo tsa dithibololo, ditlhamotošwa le ditokafatso malebana le dithulaganyo, didirisiwa le go itse go di dirisa tse di dirlweng ke badiri ba HSRC mo khosong le bogolo jwa tiro ya bone e ba e thapetsweng ke HSRC.
- Ditumalano tsa dilaesense
- Ditshwanelo ya semolao le dikopo tsa ditshwanelo ya semolao
- Ditshwanelo tsa dithibololo, tlhamo le ditokafatso tse di dirlweng ke HSRC ka nako ya go dira patlisiso mo boemong jwa motho yo mongwe (wa tlhago kgotsa manke mo go tsa molao), dipuso, mekgatlho e mengwe ya patlisiso, ditheo tsa boditšhabatšhaba, diyunibesiti, mekgatlho e seng ya puso, le moetleetsi le mekgatlho ya tlhabololo

6.1 Direkoto tse di bonwang motlhoho – [Karolo 15 (1) (a)]

Direkoto tse di latelang di kgona go bonwa kwantle ga tikatiko mo webosaeteng ya HSRC ya www.hsrc.ac.za e bile di senolwa ka go ithaopa.

- Dipego
- Dibukana
- Makwalodikgang
- Diphamfolete
- Pego ka Botsamaisi jwa Kgwebo le dipego ka Moruni-Kakaretso
- Ditokomane tse di amanang le pholisi le taolo ya HSRC
- Pego ya ngwaga le ngwaga, ditatamente tsa ditšhelete tsa ngwaga le ngwaga, dipego tsa bakhuduthamaga le ditatamene tsa ditšhelete

7. Direkoto tse di kgonang go bonwa kwantle ga tikatiko ke badiri ba HSRC fela kgotsa setšhaba ka kakaretso le badiri

Direkoto tse di latelang ke tse di kgonang go bonwa kwantle ga tikatiko ke badiri botlhe mme ga di tlhoke go kopiwa ka tumalano le PAIA:

- Direkoto tsa botho di ka kgonang go bonwa ke modiri yo o di kopanong.
- Direkoto tsa dikokoano tsa dikgato-kgalemo le dikgang tse dingwe tse di amanang le tsone di ka kgonang go bonwa ke modiri yo o di batlang.
- Ditokomane tsa pholisi ya setlamo le mekgwa-tsamaiso ya teng di ka kgonang go bonwa ke badiri botlhe.

Direkoto tse di latelang ke tse di kgonang go bonwa kwantle ga tikatiko ke setšhaba ka kakaretso le ke badiri botlhe mme ga di tlhoke go kopiwa tumalanong le PAIA:

- Molao wa setlamo
- Thulaganyo ya setlamo ya go thapiwa ka tekatekano.
- Thulaganyo ya setlamo ya tlhabololo ya dikgono tsa tiro
- Dipholo tsa patlisiso tsa HSRC

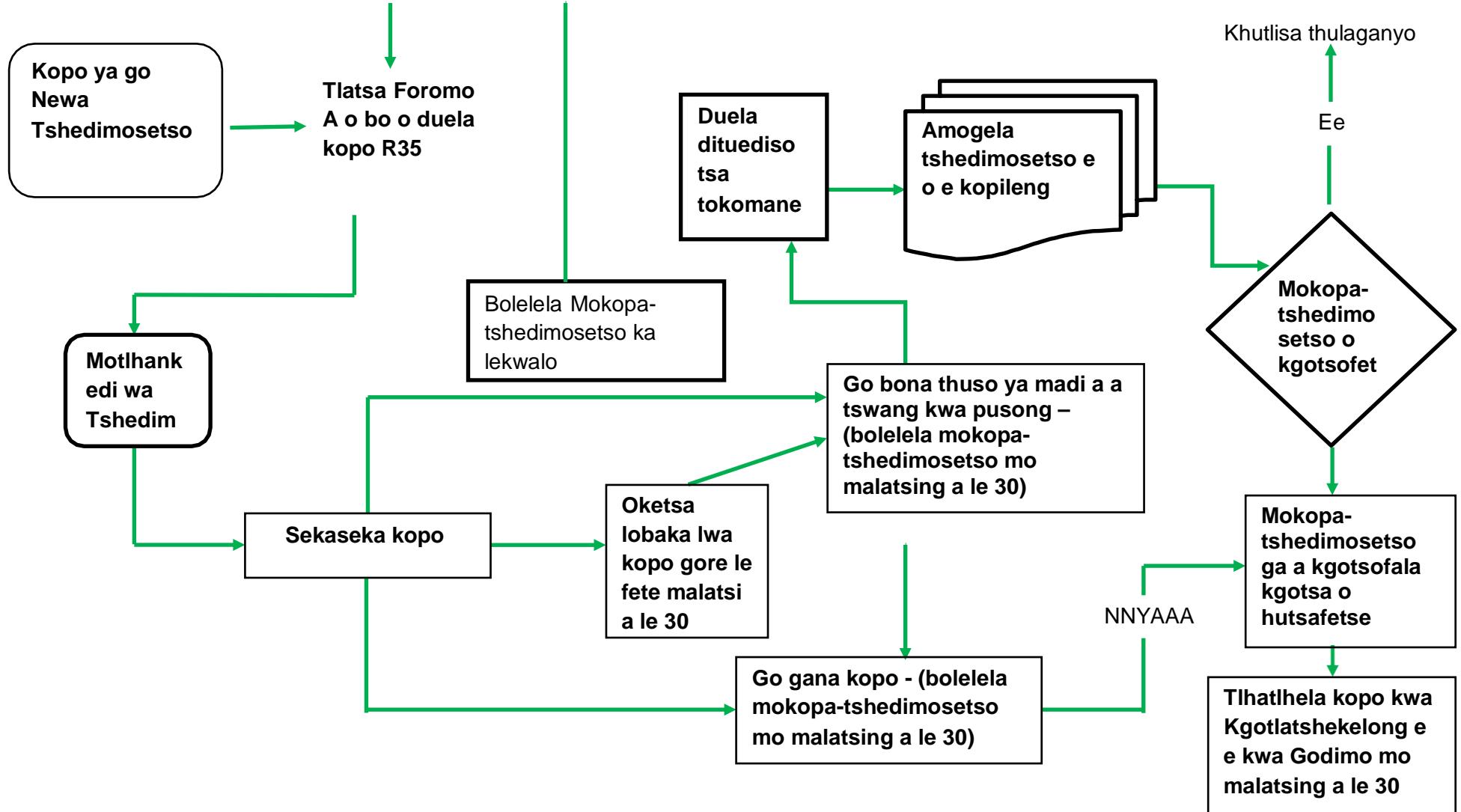
8. Ditharabololo tse di leng teng fa ditaelo tsa PAIA di sa latelwe ke HSRC [Karolo 14 (1) (h)]

Fa motho a eletsa go dira boikuelo kgatlhanong le tshwetso ya Motlhankedi wa Tshedimosetso o tshwanetse go dira jalo mo malatsing a le 60 go simolola ka nako e a amogetseng tshwetso ka yone. Go tla latelwa thulaganyo ya mo teng ga setheo ya go dira boikuelo mme, fa motho a sa kgotsofalela dipholo tsa yone, a (mo kgannyeng ya fa e le mankge mo go tsa molao) ka tlhatlhela kopo ya go bona thuso e e tshwanetseng kwa kgotlathekelong.

9. Go bonwa ga mmanuale – [Karolo 14(3)]

Mmanuale ono o tla newa Khomišini ya Ditshwanelo tsa Batho go ya ka serapa 4(1) sa molao o o tlhomilweng go ya ka PAIA mme o tla phasaladiwa mo webosaeteng ya HSRC ya (<http://www.hsrc.ac.za>). Dikhopi tsa mmanuale le tsone di tla bonwa kwa diofising tsa HSRC gore di sekasekwe.

10. Tshedimotse di kopo tsatse

11. Dimametlelelo

Ditokomane tse di latelang di tshwaragantswe le mmanuale ono jaaka dimametlelelo:

Mametlelelo 1: FOROMO A: Foromo ya kopo ya HSRC

Mametlelelo 2: Thulaganyo ya Tuediso ya PAIA ya HSRC

11.1 Mametlelelo 1: FOROMO A: Foromo ya kopo ya HSRC

GO KOPA GO NEWA REKOTO YA SETLAMO SA PUSO

**Karolo 18 (10) ya Molao wa Thotloetso ya go Bona Tshedimosetso, wa 2000
(Molao wa bo 2 wa 2000) [Molao 6]**

GA TIRISO YA LEFAPHA FELA

Nomoro ya Tshupiso: _____

Kopo e amogetswe ke: _____
(Leina le sefane sa Motlhankedi wa Tshedimosetso / Motlatsa-Motlhankedi wa Tshedimosetso)

Ka _____ (letlha) kwa _____ (lefelo) _____

Tuediso ya kopo (fa e le teng): R .....

Deposit (fa e le teng): R .....

Tuediso ya go bona tshedimosetso: R.....

Mosaeno wa Motlhankedi wa Tshedimosetso/Motlatsa-Motlhankedi wa Tshedimosetso

A: Dintlha tsa setlamo sa puso

Motlhankedi wa Tshedimosetso/Motlatsa-Motlhankedi wa Tshedimosetso:

B: Dintlha tsa motho yo o kopang go newa rekoto

- a) Dintlha tsa motho yo o kopang go newa rekoto di tshwanetse go kwalwa fa tlase.
- b) Go tshwanetse ga newa aterese le/kgotsa nomore ya fekese mo Repaboleking e tshedimosetso e tshwanetseng go romelwa kwa go yone.
- c) Bosupi jwa maemo a motho yo o dira kopo eno, fa bo le teng, bo tshwanetse go mametlelwla mo foromong.

Maina ka botlalo le sefane: _____

Nomore ya boitshupo: _____

Aterese ya poso: _____
_____

Nomore ya fekese: _____

Nomore ya mogala: _____

Aterese ya imeili: _____

Maemo a motho yo o dirang kopo, fa a e direla motho yo mongwe:

_____

C: Dintlha tsa motho yo o direlwang kopo eno

Karolo eno e tshwanetse go tladiwa fa FELA e le gore kopo e dirwa mo boemong jwa motho yo mongwe.

Maina ka botlalo le sefane: _____

Nomore ya boitshupo: _____

D: Dintlha tsa rekoto e e kopiwang

- a) Re neye dintlha ka botlalo tsa rekoto e e kopiwang, le nomore-tshupetso fa e le gore o a e itse, go dira gore re kgone go batla rekoto le go e bona.
- b) Fa e le gore sebaka se o se neilweng ga se a lekana, re kopa gore o kwale mo pampiring e nngwe kwa thoko o bo o e tshwaraganya le foromo eno.

**Mokopa-tshedimosetso o tshwanetse go saena dipampiri tsotlhe
tse dingwe tse a kwaletseng mo go tsone kwa thoko.**

Tlhaloso ya rekoto kgotsa karolo e e maleba ya rekoto:

Nomore-tshupetso, fa e le teng: _____

Dintlha dipe tse di oketsegileng tsa rekoto: _____

E: Dituediso

- a) Kopo ya go bona rekoto, kwantle ga rekoto e e nang le tshedimosetso ya gago ya poraefete, e tla baakanngwa fa fela tuediso ya kopo e sena go duelwa.
- b) O tla itsisiwe gore o duele bokae jaaka tuediso ya kopo.
- c) Tuediso e o e duelelang go newa rekoto e ikaegile ka mokgwa o kopo ya go e newa e dirwang ka one le nako e e lekaneng sentle ya go batla le go bona rekoto e e kopiwang.
- d) Fa o tshwanelegela go se duedisiwe tuediso epe, re kopa gore o kwale lebaka lateng.

Lebaka la go se duedisiwe dituediso:

F: Mofuta o rekoto e kopiwang go bonwa ka one

Fa bogole bo go itsa go buisa, go leba kgotsa go utlwa rekoto e le ka sebopego se e ntshiwang ka sone sa 1 go ya go -4 fa tlase fano, tlhalosa bogole jwa gago o bo o tlhalose gore sebopego sa rekoto e o e kopang se tle e le sa mofuta ofe.

Ya bogolafadi	Sebopego se rekoto e kopiwang e le mo go sone
---------------	---

Dintlha:

- a) Go newa ga gago kopo ya go bona rekoto e le ka sebopego se o se tlhalositseng go ka nna ga ikaega ka sebopego se rekoto e leng ka sone gajaanong
- b) Go bona rekoto e le ka sebopego se o e kopang e le mo go sone go ka nna ga ganwa mo maemong mangwe. Fa go ntse jalo, o tla itsisiwe gore a o tla newa rekoto e le ka sebopego se sele.
- c) Tuediso ya go bona rekoto, fa e le teng, e tla laolwa go le gonne ke sebopego see kopiwang e le mo go sone.

Tshwaya lebokoso le le maleba ka X

1. Fa rekoto e le e e kwadilweng kgotsa e e gatisitsweng:

	Khopi ya rekoto *		Tlhathhobo ya rekoto *
--	-------------------	--	------------------------

2. Fa rekoto e akaretsa dinepe, diselaete, dibidio tse di rekotilweng, ditshwantsho tse di dirilweng ka khomphiutha, diseketšhe, jj.)

	Tebego ya ditshwantsho		Go kopololwa ga ditshwantsho *		Go kwalololwa ga ditshwantsho *
--	------------------------	--	--------------------------------	--	---------------------------------

3. Fa rekoto e na le mafoko a a rekotilweng kgotsa tshedimosetso e e kgonang go tlhagisiwa gape jaaka modumo:

	Reetsa modumo o o rekotilweng (khasete e e gatisitsweng)		Go tlanya mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe * (tokomane e e kwadilweng kgotsa e e gatisitsweng)
4. Fa rekoto e bolokilwe mo khomphiutheng kgotsa e le ka sebopego sa eleketeroniki kgotsa e le e e kgonang go buisiwa ke motšhine:			
	Khopi e e gatisitsweng ya rekoto *	Khopi e e gatisitsweng ya tshedimosetso e e tserweng mo rekotong *	Khopi e e kgonang go buisiwa e le mo khomphiutheng *
* Fa o kopile khopi ya rekoto e go kwalolotsweng mafoko a yone a a gatisitsweng (kwa godimo), a o batla gore khopi ya rekoto e go kwalolotsweng mafoko a yone e posediwe kwa go wena? Poso e tshwanetse go duelwa		EE	NNYAA
Ela tlhoko gore fa rekoto e seyo ka puo e o e batlang, o ka nna wa e newa ka puo e rekoto eo e leng ka yone.			

G: Kitsiso ka tshwetso ya kopo ya go bona rekoto

O tla itsisiwe gore a kopo ya gago e amogetswe/gannwe. Fa o batla go itsisiwe seno ka mokgwa o sele, re kopa gore o o tlhalose o bo o re naya dintlhha tse di tlhokegang gore re kgone go dira go ya ka kopo ya gago.

O ka rata go itsisiwe ka mokgwa ofe tshwetso ka kopo ya gago ya go bona rekoto?

E saenilwe kwa..... ka di .....tsa letsatsi la

.....20.....

Mosaeno wa mokopa-tshedimosetso / motho yo go dirwang kopo mo boemong
jwa gagwe

11.2 Mametlelelo 2: Thulaganyo ya Tuediso ya PAIA ya HSRC

Dituediso tsa go tlhagisa direkoto boša di ka mokgwa o o latelang:

a.	Fotokhopi nngwe le nngwe ya tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya yone	R0,60
b.	Khopi nngwe le nngwe e e gatisitsweng ya tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya yone, e e leng mo khomphiutheng kgotsa ya eleketeroniki kgotsa ya sebolego se se kgonang go buisiwa ka motshini	R0,40
c.	Khopi ya sebolego se se buisiwang ka khomphiutha mo (i) disiking	R40
d.	(i) Ya go tlannngwa ga mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe a a nang le ditshwantsho a tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya one (ii) Go bona khopi e e nang le ditshwantsho	R22 R60
e.	(i) Ya go tlannngwa ga mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe, a tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya one (ii) Go bona khopi ya mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe	R12 R17
	Tuediso ya go dira kopo e duelwa ke mokopa-tshedimosetso kwantle ga bakopa-tshedimosetso ba ba batlang go bona rekoto e e nang le tshedimosetso ya bone ya poraefete	R35

Dituediso tsa go newa tshedimosetso tse di duelwang ke mokopa-tshedimosetso yo o sa duedisiweng di ka mokgwa o o latelang:

a.	Fotokhopi nngwe le nngwe ya tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya yone	R0,60
b.	Khopi nngwe le nngwe e e gatisitsweng ya tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya yone, e e leng mo khomphiutheng kgotsa ya eleketeroniki kgotsa ya sebolego se se kgonang go buisiwa ka motshini (i) disiki	R40
c.	(i) Ya go tlannngwa ga mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe a a nang le ditshwantsho a tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya one (ii) Go bona khopi e e nang le ditshwantsho	R22 R60
d.	(i) Ya go tlannngwa ga mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe, a tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya one (ii) Go bona khopi ya mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe	R12 R17
e.	Tuediso ya go batla rekoto e e batlegang le go e baakanya ke R15,00 ka ura nngwe le nngwe kgotsa bonthanngwe jwa ura, mme ura ya ntla yone ga e duedisiwe	

Dituediso tsa go tlhagisa direkoto boša di ka mokgwa o o latelang:

a.	Fotokhopi nngwe le nngwe ya tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya yone	R1,10
b.	Khopi nngwe le nngwe e e gatisitsweng ya tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya yone, e e leng mo khomphiutheng kgotsa ya eleketeroniki kgotsa ya sebolego se se kgonang go buisiwa ka motšhini	R0,75
c.	Khopi ya sebolego se se buisiwang ka khomphiutha mo (i) disiking	R70
d.	(i) Ya go tlanngwa ga mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe a a nang le ditshwantsho a tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya one (ii) Go bona khopi e e nang le ditshwantsho	R40 R60
e.	(i) Ya go tlanngwa ga mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe, a tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya one (ii) Go bona khopi ya mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe	R20 R30
	Tuediso ya go dira kopo e duelwa ke mokopa-tshedimosetso kwantle ga bakopa-tshedimosetso ba ba batlang go bona rekoto e e nang le tshedimosetso ya bone ya poraefete	R50

Dituediso tsa go newa tshedimosetso tse di duelwang ke mokopa-tshedimosetso yo o sa duedisiweng di ka mokgwa o o latelang:

a.	Fotokhopi nngwe le nngwe ya tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya yone	R1,10
b.	Khopi nngwe le nngwe e e gatisitsweng ya tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya yone, e e leng mo khomphiutheng kgotsa ya eleketeroniki kgotsa ya sebolego se se kgonang go buisiwa ka motšhini	R0,75
c.	Khopi ya sebolego se se buisiwang ka khomphiutha mo (i) disiking	R70
d.	(i) Ya go tlanngwa ga mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe a a nang le ditshwantsho a tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya one (ii) Go bona khopi e e nang le ditshwantsho	R40 R60
e.	(i) Ya go tlanngwa ga mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe, a tsebe ya bogolo jwa A4 kgotsa karolo ya one (ii) Go bona khopi ya mafoko a a gatisitsweng ka segatisa-mantswe	R20 R30
f.	Tuediso ya go batla rekoto e e batlegang ke R30 ka ura nngwe le nngwe kgotsa bontlhahngwe jwa ura	